

Prao - vägen till det första jobbet

**En studie om samverkan
mellan skola och näringsliv**

Innehåll

1.	Inledning: Samverkan är viktigt för både företag och skola.....	2
2.	Sammanfattning av rapportens förslag.....	3
3.	Från pry till prao.....	4
4.	Åtta av tio företag vill ta emot praoelever	5
4.1	Skolan måste ta ansvaret.....	6
4.2	Företagen värnar ungdomars framtid.....	7
4.3	Bara ett av tio företag anser att eleverna har god kunskap om näringslivet.....	8
4.4	Praoplatsen anordnas ofta av föräldrarna.....	8
4.5	Många former av samverkan.....	9
5.	Slutsatser och analys	10
6.	Metod	13

1. Inledning: Samverkan är viktigt för både företag och skola

Skolan är viktig för näringslivet. Och näringslivet borde vara viktigt för skolan.

Vår undersökning visar att åtta av tio företag vill ta emot praoelever. De känner ett starkt ansvar för ungdomarnas framtid och försöker att göra en insats. Men skolan och kommunerna är inte tillräckligt intresserade. De tar inte kontakt med företagen eller är krångliga att samarbeta med. Fram tonar bilden av ett utbildningsväsende som inte tar till vara på näringslivets samhällsengagemang.

Många företagare upplever att eleverna saknar förståelse för näringslivet. Bara var tionde tillfrågad svarar att eleverna har bra eller mycket bra kunskaper om näringslivet. I de öppna svaren ber de skolan om "tätare kontakter med oss företagare" och att eleverna ska få "mer utbildning om vad företagen gör". "Öka kontakterna med företagen" till exempel genom "öppet hus där företagen kommer och berättar om sin verksamhet" för eleverna eller genom studiebesök.

Inte sällan leder de kontakter ungdomarna knyter till olika slags anställningar. Vartannat företag svarar att de tar emot praoelever för att skapa ett nätverk av sommarjobbare och vikarier. Prao är därför viktigt för ungdomarnas möjlighet att få sitt första jobb och en fot in på arbetsmarknaden.

Bara sju procent av företagen svarar att de tackar nej till praoelever av arbetsmiljöskäl. Det tyder på att arbetsmiljölagstiftningen inte är ett verkligt hinder för samverkan mellan skola och näringsliv. Det är snarare så att rektorerna upplever Arbetsmiljöverkets regler som krångliga och därför avstår prao. Skolverket och Arbetsmiljöverket måste tillsammans skapa förutsättningar för skolan ska våga skicka praoelever.

2. Sammanfattning av rapportens förslag

- Gör prao obligatoriskt. Alla ungdomar ska få den chans till jobb och inblick i företagandets villkor som prao ger.
- Tydligare kommunalt ansvar för praoplatser. Varje kommun ska vara ansvarig för en "platsbank" för prao.
- Mer strukturerad kunskap om regler och förutsättningar för prao. Skolverket ska utbilda en studie- och yrkesvägledare med ett mer övergripande regionalt ansvar för prao. Skolverket måste ta fram tydligare mål och allmänna råd kring samverkan mellan skola och näringsliv i allmänhet och prao i synnerhet.
- Tydligare regler. Skolverket och Arbetsmiljöverket måste samarbeta om att förenkla och förtydliga det arbetsmiljörättsliga regelverket kring prao.
- Skolverket, Arbetsmiljöverket, Sveriges kommuner och landsting (SKL) och Friskolornas riksförbund bör tillsammans skapa information som är lätt för skolan och företagen att förstå, till exempel vad gäller regler och blanketter.

3. Från pryö till prao

Läroplanen för grundskolan slår fast att rektorn har ett särskilt ansvar för samverkan mellan skolan och näringslivet, för att eleverna ska få konkreta erfarenheter av betydelse för deras val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning.¹ Många skolhuvudmän använder praktisk arbetslivsorientering (prao) för att leva upp till kraven.² Skolor som inte har prao använder i stället ofta temadagar, arbetsplatsbesök eller entreprenörskapsprojekt.

Prao utvecklades ur praktisk yrkesorientering (pryo). Pryö skapades på 60-talet för att eleverna skulle få orientera sig i några yrken under årskurs 8 och få prova i fall de "äger anlag, intressen och övriga förutsättningar som erfordras för yrkena i fråga". På 80-talet breddades inriktningen mot orientering inom arbetslivet som helhet och namnet ändrades till praktisk arbetslivsorientering (prao). Eleverna skulle få erfarenheter från tre sektorer: "teknik och tillverkning", "handel, kommunikation, service, jord- och skogsbruk" och "kontor och förvaltning, vård och undervisning". Sammanlagt omfattade prao sex till tio veckor under högstadiet. I 1994 års läroplan försvann prao som obligatorium i grundskolan. I stället fick huvudmännen ett generellt uppdrag att samverka med näringslivet.³

¹ Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011, s. 19.

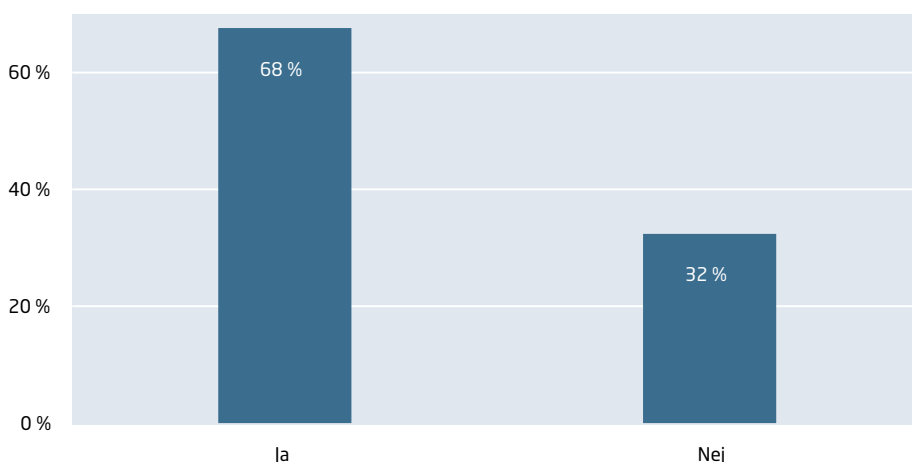
² 80-90 procent, uppger Yrkesprogramsutredningen i sitt slutbetänkande (SOU 2015:97), s. 73.

³ Se vidare SOU 2015:97, s. 75-76.

4. Åtta av tio företag vill ta emot praoelever

Samverkan med skolan är viktigt för företagen. De vill gärna ta emot praoelever och samarbeta med skolan. I princip alla företag vill ha någon form av samverkan – men hur den utformas skiljer sig något.

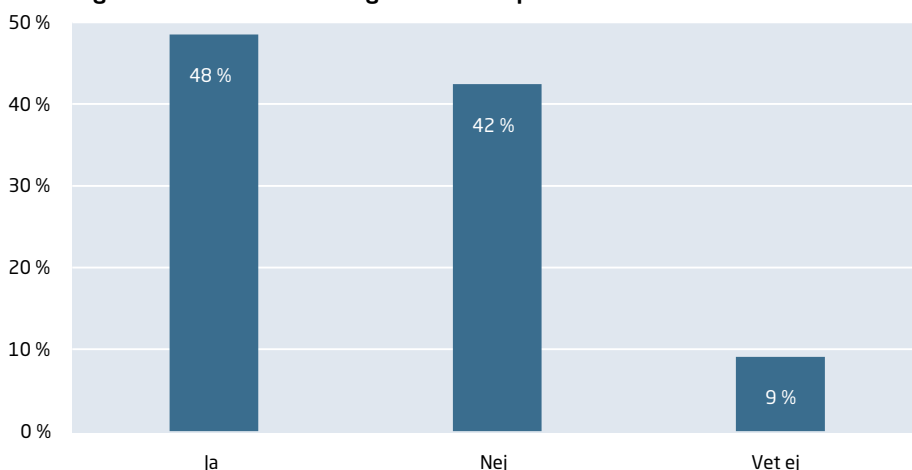
Figur 4.1 Två av tre företag har tagit emot praoelever det senaste året

Fråga: Har företaget någon gång det senaste året tagit emot praoelever?
Bas: Alla.

Två tredjedelar, 67 procent, av företagen har under det senaste året tagit emot praoelever. Det är något vanligare bland de större än de mindre företagen.

Figur 4.2 Vartannat företag vill ta emot praoelever i framtiden

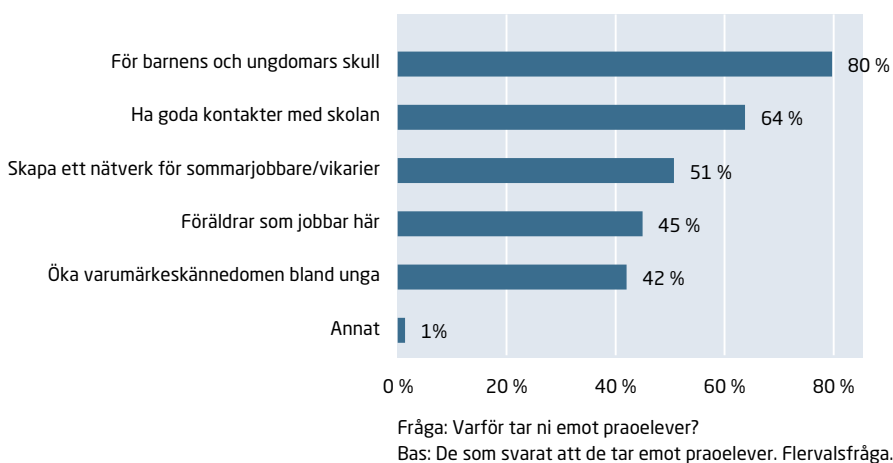
Fråga: Kan ni tänka er att ta emot praoelever i framtiden?
Bas: De som svarat att de inte tar emot praoelever.

Av den tredjedel som inte tagit emot så kan närmare hälften tänka sig ta emot i framtiden. Det innebär att åtta av tio tillfrågade företag kan tänka sig att ta emot praoelever.

4.1 Skolan måste ta ansvaret

Det finns en rad olika orsaker till att företagen tar emot eller inte tar emot praoelever.

Figur 4.3 Företagen rekryterar via prao

Undersökningen visar att de flesta företagen, nära åtta av tio, tar emot praoelever eftersom de har ett starkt engagemang för ungdomarnas framtid. De vill också ha goda kontakter med skolan.

Drygt hälften av företagen svarar att de tar emot praoelever för att skapa ett nätverk av sommarjobbare och vikarier. Det visar att prao är viktigt för att ungdomarna ska få in en fot på arbetsmarknaden. Genom prao kan eleverna knyta kontakter med arbetsgivare och få sitt första jobb.

Många företag svarar också att de tar emot praoelever för att föräldrarna jobbar på företaget.

Figur 4.4 Arbetsmiljör regler inget problem

Bland företagen som inte tagit emot dominerar företag med verksamheten som antingen inte passar för prao eller saknar arbetsuppgifter för ungdomar.

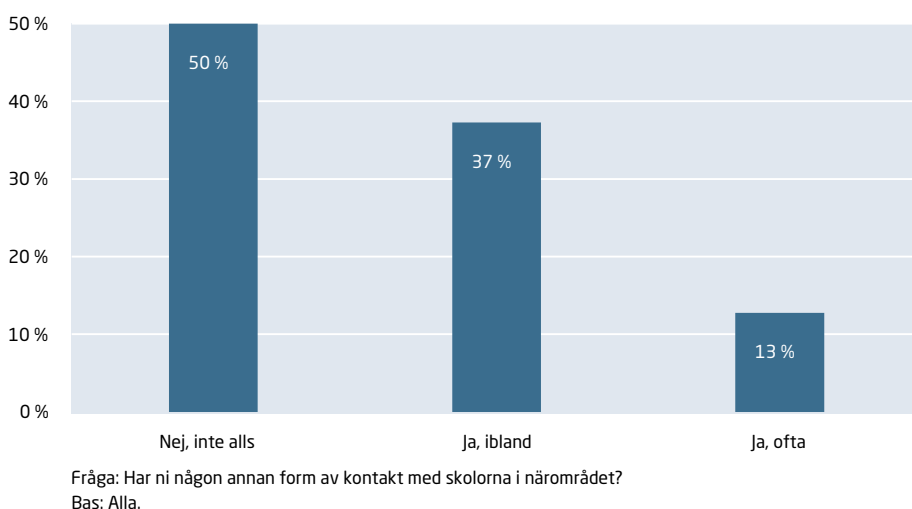
Men 42 procent svarar de har inte har någon kontakt med skolan om prao. En av fyra svarar att kontakten med skolan fungerar dåligt. Det finns därför stora möjligheter för kommuner och skolor att förbättra kontakterna med företagen och på så sätt ordna fler praoplatser.

Vart femte företag som inte tar emot praoelever, det vill säga under sju procent av alla tillfrågade företag, uppger arbetsmiljöskäl. Det visar att företagen inte i någon större utsträckning uppfattar arbetsmiljölagstiftningen som ett hinder.

4.2 Företagen värnar ungdomars framtid

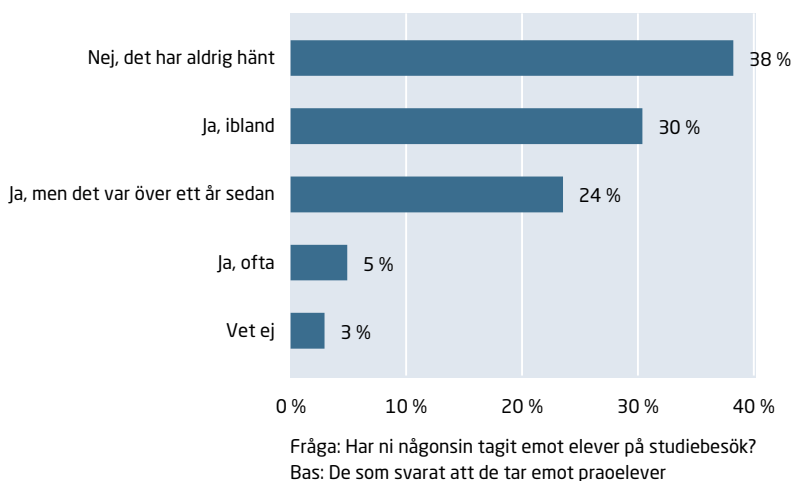
Det finns ett starkt engagemang från företagens sida för ungdomars framtid. De vill träffa eleverna och ser ett egenvärde i att både ta emot studiebesök och själva berätta om sitt företag på den lokala skolan.

Figur 4.5 Hälften av företagen har inte kontakt med skolan

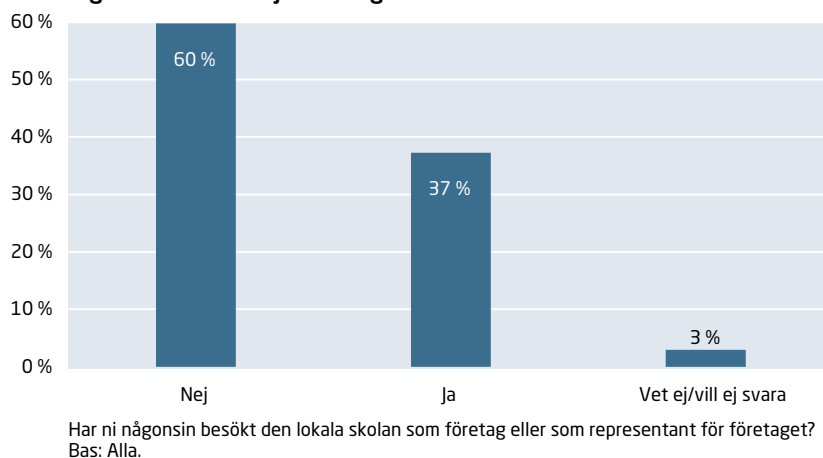
Hälften av företagen upplever att de inte har någon annan kontakt med skolorna än just prao. Men närmare fyra av tio företag har en regelbunden annan kontakt med skolorna och uppger vid en öppen fråga att det handlar om personliga relationer och att man har skolorna som kund eller liknande. Ofta är det förmodligen så att de har sina eller vänners barn i skolan.

Figur 4.6 Sex av tio företag har tagit emot elever på studiebesök

Drygt var tredje företag, 35 procent, har anordnat studiebesök för elever. Men ungefär lika många, 38 procent av företagen, har aldrig haft studiebesök.

Figur 4.7 Vart tredje företag har besökt en skola

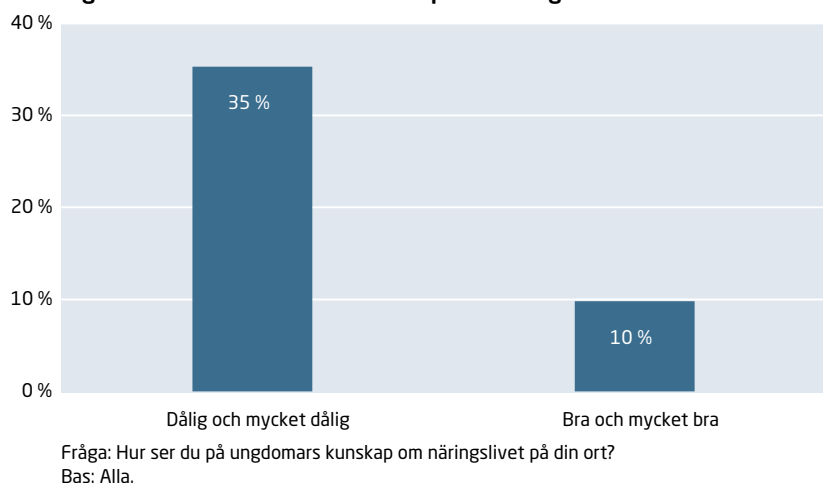

Mer än hälften har aldrig besökt den lokala skolan som företagsrepresentanter.

Allt detta sammantaget visar hur viktig prao är och att både företagen och eleverna vinner på att prao utvecklas.

4.3 Bara ett av tio företag anser att eleverna har god kunskap om näringslivet

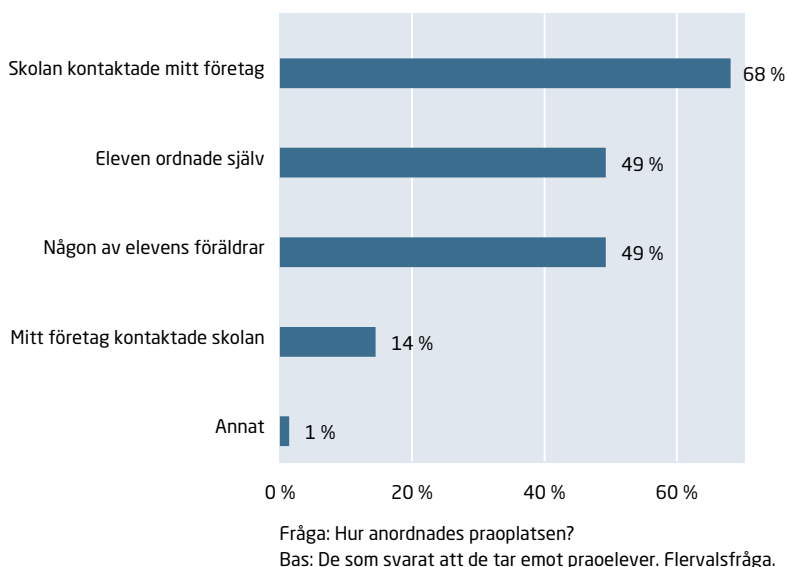
Figur 4.8 Eleverna saknar kunskap om näringslivet

Hela 35,3 procent av företagen anser att ungdomarna har dålig eller väldigt dålig kunskap om näringslivet på orten. Knappt tio procent anser att kunskapen är god eller mycket god. Närmare 60 procent av företagen har aldrig besökt skolan – men nästan varannan håller med om att skolan är lätt att samarbeta med.

4.4 Praoplatsen anordnas ofta av föräldrarna

I många fall är det föräldrar och elever som själva ordnar praoplatserna. Om detta svar kombineras med svaren i figur 4.3 där många svarar att de tar emot praoelever för att föräldrarna arbetar på företaget. Det ger en bild av slumpmässighet i fördelningen av praoplats.

Figur 4.9 Många praoplatser ordnas av föräldrar som jobbar på företaget

Det är självklart positivt att föräldrarna är engagerade i sina barns skolgång, men samtidigt kan prao användas för att eleverna ska få en bredare bild av arbetsmarknaden.

4.5 Många former av samverkan

Vid frågan om vad som skulle kunna underlätta en större samverkan mellan skolan och företagen svarar ett företag så här:

”Vi kollar av hur intresserade eleverna är av vårt företag. De blir ju stora så småningom. Vi kommer att utöka kontakterna i framtiden.”

I detta svar ligger det mycket. Unga personer blir vuxna och företag behöver nya medarbetare och ambassadörer. Därför är samverkan viktig för svenska företag.

Ett annat företag föreslår att de själv ska vara konsulter ”Tycker de bör visa mer intresse för arbetslivet samt använda oss som konsulter”. Det finns en tydlig frustration där man uppger att skolan inte verkar särskilt intresserade av samverkan med det lokala näringslivet.

Svenska företag menar att det finns en rad saker som skolor behöver bli bättre på när det gäller att bjuda in till samverkan. Studiebesök och skolbesök är några saker som många ser som positivt. Men allra viktigast är prao. Genom den får elever sina första kontakter med yrkeslivet och i bästa fall skapas kontakter och kunskap som stärker framtida arbetskraftsutbud.

När vi ställer den öppna frågan om vad som behövs för mer samverkan mellan skolan och just deras företag, svarar nästan alla att de vill ha mer från skolan. De vill bjudas in, de vill ha regelbunden kontakt. Uteslutande är det dialog man saknar, för det är svårt för företag att ensidigt skapa en relation till skolan och dess elever. Uppfattningen är att ansvaret primärt ligger på skolan och inte på dem själva.

Det finns också en kritik mot lärarna; att de är för negativa till näringslivet, att de inte tar kontakt och att eleverna kan för lite om entreprenörer och företagsekonomi.

5. Slutsatser och analys

Skolan är viktig för näringslivet. Och näringslivet borde vara viktigt för skolan. Men det finns tydliga brister i skolans vilja och intresse av att knyta kontakter med de lokala företagen.

Öppna skolan för fler samverkansformer, till exempel studiebesök, öppet hus och föreläsningar.

Det svenska näringslivets engagemang för ungdomarnas framtid är en resurs som samhället måste bli bättre på att ta tillvara. Figur 4.4 visar att skolan måste bli bättre på att knyta kontakt med företagen. Det gäller inte bara prao, utan andra samverkansformer som studiebesök, öppet hus och föreläsningar.

Gör prao obligatoriskt. Alla ungdomar ska få den chans till jobb och inblick i företagandets villkor som prao ger.

När det finns ett nära samarbete mellan näringslivet och skolan blir utbildningen bättre och mer relevant, något som inte minst Yrkeshögskolan har visat. Det finns stora matchningsproblem på den svenska arbetsmarknaden. Företagen lyckas inte rekrytera medarbetare och ungdomarna måste gå flera utbildningar på grund av felval. Här kan prao fylla en mycket viktig funktion. Dels som länk mellan skola och arbetslivet för att göra utbildningen mer relevant. Dels för att ge eleverna en bild av arbetsmarknaden så att de kan undvika att välja fel gymnasieutbildning. Vi anser därför att prao borde bli ett obligatoriskt inslag i grundskolan för alla elever.

Skolverket måste ta fram mål och riktlinjer för samverkan mellan skola och näringsliv i allmänhet och prao i synnerhet.

Prao ska ge eleverna en bred bild av arbetslivet. Forskningen pekar mot att prao blir bättre om det kopplas till den ordinarie undervisningen både före och efter prao-perioden. Förarbetet kan bestå av att eleverna lär sig om det yrke eller bransch eleverna ska praoa inom. Efter genomförd prao ska eleverna reflektera över sina erfarenheter inom läroplanen. Detta bör tydligare framgå i styrdokumentet. Vi anser därför att Skolverket ska ta fram mål och riktlinjer för samverkan. Det gäller i synnerhet prao. Prao bör även ingå i Skolinspektionens tillsyn.

Skolan och huvudmannen har ansvaret för samverkan med näringslivet. De kan inte skjuta över det på företagen.

Samverkan med näringslivet är skolans ansvar. Det finns skrivningar i grundskolans läroplan. Företag efterlyser mer dialog och vill ha fler former av samverkan än prao, även om just prao verkar vara viktigast för både företagen och, får man förmoda, eleverna. Företagen är positiva men kan inte vara de som initierar ett samarbete då skolorna måste stå för upplägget. Därför är det rimligt att lägga merparten av ansvaret på skolan för att jobba med samverkan mot näringslivet på orten där skolan verkar.

Tydligare kommunalt ansvar för praoplatser. Varje kommun ska vara ansvarig för en "platsbank" för prao.

Figur 4.3 och figur 4.9 visar att föräldrar ofta ordnar praoplatser åt sina barn på sin egen arbetsplats. Det är bra att det finns ett engagemang i barnens utbildning, men prao är en fantastisk möjlighet för eleverna att få en inblick i hur arbetsmarknad ser ut bortom den egna familjen. Prao kan på så sätt riskera att förstärka stereotypa könsmönster och elevernas etablerade förväntningar. Att eleverna själva försöker att ordna platser är samtidigt en viktig del av prao. De lär dem att ta ansvar och får dem att fundera över vilka jobb som finns på arbetsmarknaden.

Kommunerna borde på ett systematiskt sätt ta kontakt med det lokala näringslivet för att undersöka möjligheterna till praoplatser. Genom gemensamma platsbanker skulle eleverna som annars skulle praoa på föräldrarnas arbetsplats kunna tillförsäkras en större mångsidighet i sin praoperiod. Det minskar både arbetet för skolan, ger en starkare kvalitetssäkring av platserna och underlättar kontakterna mellan skola och företag.

Mer strukturerad kunskap om regler och förutsättningar för prao. Skolverket ska utbilda en studie- och yrkesvägledare med ett mer övergripande regionalt ansvar för prao.

På gymnasieskolan finns APL (arbetsplatsbaserat lärande), en slags praktik. För den verksamheten utbildar Skolverket särskilda APL-utvecklare. Det arbetssättet skulle kunna anpassas även för grundskolans praoverksamhet. Det innebär att det skapas ett regionalt nätverk med kunniga personer vilket ger en mer strukturerad kunskap om prao, till exempel regelverk.

Tydligare regler. Skolverket och Arbetsmiljöverket måste samarbeta om att förenkla och förtydliga det arbetsmiljörättsliga regelverket kring prao.

Bara omkring sju procent av företagen uppger arbetsmiljörättsliga skäl för att inte ta emot praoelever (figur 4.1 och figur 4.4). Det visar tydligt att företagen ser arbetsmiljölågstiftningen som ett hinder för prao, och själva inte tar emot elever när så är fallet. Vår bild är att de kommuner och skolor som har beslutat att lägga ned sin praoverksamhet på grund av krav från Arbetsmiljöverket ofta gör så på grund av regelverkets otydlighet. Något som även Yrkesprogramsutredningen bekräftar.⁴ Arbetsmiljöverket uppger att kommunerna och skolorna har missförstått reglerna.⁵ Skolverket och Arbetsmiljöverket har här ett viktigt arbete med att förenkla och förklara reglerna på ett begripligt sätt för skolan.

Skolverket, Arbetsmiljöverket, Sveriges kommuner och landsting (SKL) och Fri-skolornas riksförbund bör tillsammans skapa information som är lätt för skolan och företagen att förstå, till exempel vad gäller regler och blanketter.

De relevanta aktörerna inom skolväsendet och myndighetssfären måste göra det lättare för både skolor och företag förstå regelverket kring prao. Skolverket och Arbetsmiljöverket bör få i uppdrag att informera om gällande regelverk.

⁴ SOU 2015:97, s. 78.

⁵ Se <https://www.av.se/nyheter/2015/skolor-behover-ta-del-av-riskbedomning-infor-prao/>

Även om myndigheterna inte vill eller kan ta fram handfast information och blanketter skulle det vara möjligt för Sveriges kommuner och landsting (SKL) och Friskolornas riksförbund. Ett sådant samarbete skulle kunna mynna ut i en handledning där de lokala skolorna får hjälp att upprätthålla en god samverkan med näringslivet.

Vår undersökning visar att prao är vägen till det första jobbet för många ungdomar. Det är dags att fler får den möjligheten.

6. Metod

Undersökningen genomfördes under perioden 1–15 september 2015 genom telefonintervjuer av PromeMorian AB i samarbete med Bra Röster.

Undersökningen genomfördes bland Svenskt Näringslivs medlemsföretag, ett slumpmässigt urval om 250 företag valdes ut i samarbete med Bra Röster.

Totalt genomfördes 102 intervjuer, frågorna var både stängda och öppna/av djupintervjukuraktär.

Svarsfrekvensen var 40,7 procent.

www.svensktnaringsliv.se

Storgatan 19, 114 82 Stockholm

Telefon 08-553 430 00

